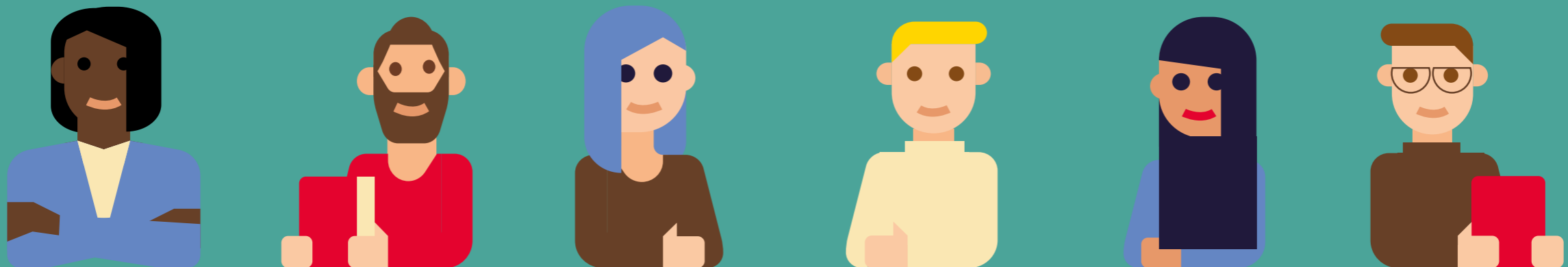

HOE BEGINNEN WE MET LESSON STUDY OP ONZE BASISCHOOL?

EEN HANDREIKING VOOR BASISSCHOLEN

Willemijn Schot, Meinou van Dijk en Karin van Look

Beste lezer,

Lesson Study is een vorm van teamleren waarin een groep leerkrachten samen lessen ontwerpt en onderzoek doet naar het leren van hun leerlingen. Door het gezamenlijk voorbereiden, het observeren van leerlingen tijdens een les en de reflectie op de lessen en leerstof is er veel ruimte om van en met elkaar te leren en ontstaan er belangrijke inzichten om leerlingen nog beter te laten leren. Doordat Lesson Study goed aansluit bij de wens van veel scholen om samen te leren en de professionele cultuur te versterken, neemt de interesse in Lesson Study de laatste jaren toe. Echter, de praktijk kan weerbarstig zijn. Daarom zijn we in 2018 een onderzoek begonnen naar hoe je Lesson Study kunt organiseren op de basisschool.

In het kader van dit NRO praktijkgericht onderwijsonderzoek gingen zeven basisscholen in Utrecht aan de slag met Lesson Study op hun school. Van elke school werden één of meerdere procesbegeleiders opgeleid om een Lesson Study-cyclus op hun school te begeleiden. Tijdens een aantal bijeenkomsten waren de schoolleiders ook aanwezig om samen met de procesbegeleider te verkennen hoe Lesson Study een plek kan krijgen binnen hun eigen school.

Interviews voorafgaand aan en na afloop van de Lesson Study-cyclus lieten zien hoe schoolleiders, procesbegeleiders en leerkrachten hun rol in Lesson Study zagen, wat het hen opleverde, wat er hielp bij de organisatie ervan en wat er juist lastig was. In deze handreiking presenteren we de belangrijkste bevindingen en aanbevelingen uit het onderzoek zodat je kunt meeprofiteren van de geleerde lessen als je aan de slag wilt met Lesson Study op jouw school.

Deze handreiking geeft inzicht hoe Lesson Study duurzaam geïmplementeerd kan worden in het basisonderwijs. In deze handreiking lees je tevens over de achtergrond van Lesson Study en de werkwijze. Uit ons onderzoek bleek bijvoorbeeld dat het heel belangrijk is dat iedereen weet wat de verschillende rollen en taken zijn bij het uitvoeren van een cyclus. Deze lichten we in deze handreiking toe. Daarnaast gaan we in op de belemmerende en stimulerende factoren bij het invoeren van Lesson Study. Ook laten we zien hoe de verschillende scholen Lesson Study hebben aangepakt en wat het hen gebracht heeft.

Met vriendelijke groet,
Willemijn Schot
Meinou van Dijk
Karin van Look

WAT IS LESSON STUDY?

Lesson Study is een vorm van **TEAMLEREN**, waarbij een Lesson Study-team onderzoek doet naar het leren van leerlingen.

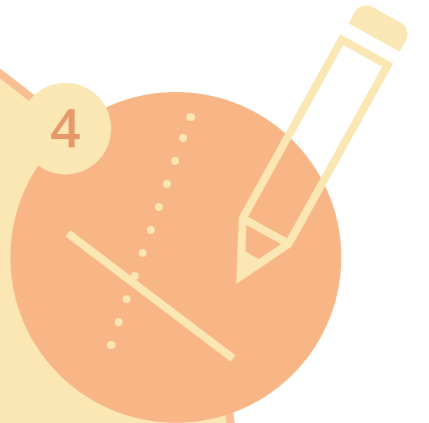
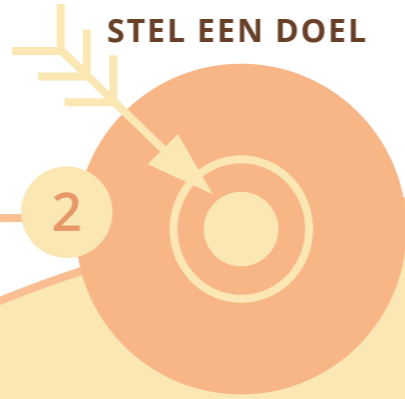
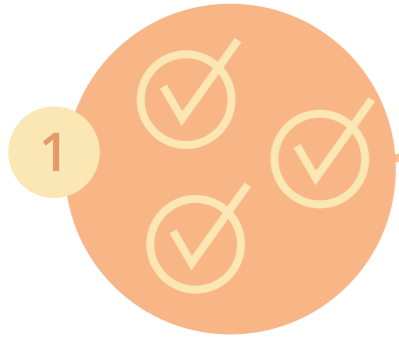

KLIK OP DE STAPPEN OM MEER TE LEZEN

SCHEP RANDVOORWAARDEN

STEL EEN DOEL

DOE VOORONDERZOEK

EXTERNE LS EXPERTISE

KNOWLEDGEABLE OTHER

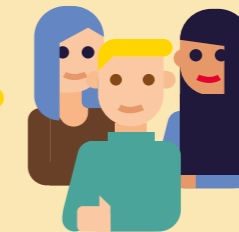
PROCESBEGELEIDER

LEERKRACHTEN

SCHOLLEIDER

REST VAN HET SCHOOLTEAM

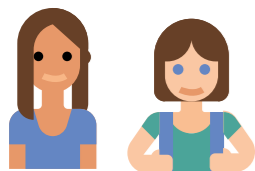
REFLECTEER EN DEEL DE UITKOMSTEN

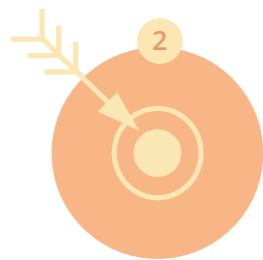
ONTWERP EEN LES

GEEF DE LES EN OBSERVEER

GEEF DE LES EN OBSERVEER

REFLECTEER EN PAS AAN

SCHEP RANDVOORWAARDEN

STEL EEN DOEL

DOE VOORONDERZOEK

ONTWERP EEN LES

GEEF DE LES EN OBSERVEER

REFLECTEER EN PAS AAN

GEEF DE LES EN OBSERVEER

REFLECTEER EN DEEL DE UITKOMSTEN

1 SCHEP RANDVOORWAARDEN

Er zijn verschillende zaken waar je aan moet denken voordat je met Lesson Study begint.

Het is van belang om voordat je begint een plan van aanpak te bedenken.

HELDERHEID OVER WAAROM

- *Waarom willen we als school Lesson Study?*

Het is belangrijk dat Lesson Study wordt gezien als een 'logische stap' en passend bij de plannen van de school. Hier is een rol voor de schoolleider weggelegd om met het schoolteam te bespreken: Waarom doen we dit (nu)? Hoe sluit het aan bij ons jaarplan? Wat levert het ons nu op en op langere termijn? En welk onderwerp voor Lesson Study zou kunnen passen in het jaarplan?

HELDERHEID OVER WAT

Het is belangrijk om goed te weten wat Lesson Study precies inhoudt en om dit met het hele team te delen. Op deze manier gaat het in een vroeg stadium al leven in de school en kunnen collega's kennis uitwisselen.

HELDERHEID OVER HOE

- *Wie gaan er meedoen met Lesson Study?*

Scholen geven als tip om het Lesson Study-team samen te stellen op basis van vrijwilligheid en met één Lesson Study-team te beginnen als je als school voor het eerst een Lesson Study-cyclus doorloopt.

- *Hoeveel tijd is er beschikbaar?* Tijdgebrek wordt vaak genoemd als belemmerende factor voor het slagen van Lesson Study. Het is belangrijk om van tevoren vast te leggen wanneer er tijd beschikbaar is om Lesson Study uit te voeren.
- *Wie leidt de Lesson Study?* Benadrukt wordt het belang van een getrainde procesbegeleider die goed weet welke stappen je als Lesson Study-team doorloopt en waarom.
- *Wie gaan de leerkrachten vervangen tijdens de lesobservaties?* Vaak zien mensen op tegen het regelen van vervanging. Er worden verschillende tips gedeeld: gebruikmaken van 'vrije' momenten zoals de gymles, inzet van ambulante mensen, IB'ers, stagiaires en schoolleider. Ook kunnen de observatiemomenten kort zijn (15 tot 20 minuten).
- *Waar halen we aanvullende expertise vandaan?* Wie zijn de experts in de school die we kunnen bevragen? Welke literatuur en materialen kunnen we opzoeken? En hoe kunnen we externe expertise regelen?

PRAKTIJKVOORBEELD

LESSON STUDY OP DE APOLLO 11

De Apollo 11 werkt met een wekelijkse ontwikkelmiddag voor het gehele schoolteam. Leerkrachten krijgen op deze manier de tijd om te werken aan onderwijsvernieuwingen. Deze ontwikkelmiddag werd gedurende zeven weken gevuld met Lesson Study. Alle clusters doorliepen één keer de Lesson Study-cyclus en werkten allemaal aan hetzelfde doel. De twee procesbegeleiders hebben gepuzzeld om het rooster voor de observaties rond te krijgen en dat is gelukt met inzet van ambulante mensen en de schoolleider.

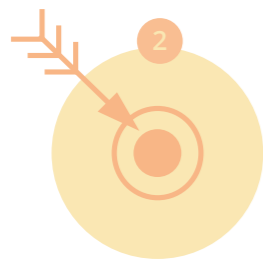
Terugblikkend op die periode geeft de Apollo 11 andere scholen als tip mee: Als je met het hele schoolteam wilt meedoen, verspreid de clusters waarmee je Lesson Study wilt doen over het hele schooljaar. Het wordt dan gemakkelijker om praktische zaken te regelen.

PRAKTIJKVOORBEELD

LESSON STUDY BIJ OBS TUINDORP

OBS Tuindorp heeft na het doorlopen van één Lesson Study-cyclus besloten om meer tijd te besteden aan het samen voorbereiden van lessen. Om dat een duurzame plek te geven in de school, gaat het team het samen voorbereiden van lessen inbedden in de vergaderstructuur van ieder cluster.

SCHEP RANDVOORWAARDEN

STEL EEN DOEL

DOE VOORONDERZOEK

ONTWERP EEN LES

GEEF DE LES EN OBSERVEER

REFLECTEER EN PAS AAN

GEEF DE LES EN OBSERVEER

REFLECTEER EN DEEL DE UITKOMSTEN

2 STEL EEN DOEL

Tijdens deze eerste stap in de Lesson Study-cyclus kies je als team samen een onderwerp waar je mee aan de slag wilt gaan. Dit doel gaat over het leren van de leerlingen maar kan daarbinnen op verschillende vlakken liggen. Denk aan een vakdidactisch doel als “hoe zorgen we dat alle kinderen de dt-regel goed kunnen toepassen?”, een didactisch doel als “hoe zorgen we dat kinderen gemotiveerd blijven als dingen lastig worden?” of een pedagogisch doel als “hoe zorgen we dat kinderen elkaar goed kunnen helpen?”. Je kunt een onderwerp kiezen op basis van urgentie (we moeten hier echt iets mee) en/of op basis van interesse (dit heb ik nu altijd al willen bekijken!). Het is in ieder geval een onderwerp dat aansluit bij de speerpunten van het jaarplan of de visie van de school. Zo voorkom je dat je telkens nieuwe dingen gaat doen. Binnen dit onderwerp formuleer je een afgebakend doel. Het kost best wat tijd om het doel goed af te bakenen. Gun jezelf daar ook de tijd voor. Zorg er in ieder geval voor dat je het doel concreet maakt (beschrijf zo concreet mogelijk wat jullie willen bereiken, waarom, wanneer, wie etc.), dat je kunt meten of het doel bereikt is (hoe kan je het leren van leerlingen ‘zichtbaar’ maken) en dat het doel realistisch is (passend binnen de beschikbare tijd).

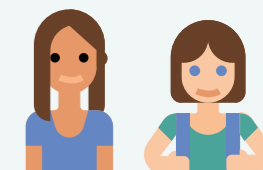
De opbrengst van deze stap is een afgebakend onderzoeksdoel voor je Lesson Study.

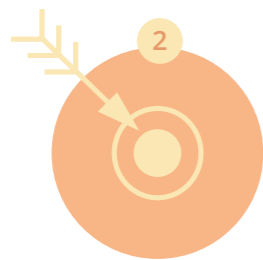
PRAKTIJKVOORBEELD

LESSON STUDY OP DE MARCUSSCHOOL

Op de Marcusschool werd het Lesson Study-team gevormd door de werkgroep Wetenschap en Technologie. Toen ze het doel van hun Lesson Study formuleerden is het team nagegaan waar ze gezamenlijk tegenaan liepen.

“We liepen er schoolbreed tegenaan dat kinderen het moeilijk vonden om goed samen te werken. [...] We hebben toen unaniem besloten dat dat ons thema werd: Hoe zorgen we dat alle kinderen bij een ontwerp opdracht betrokken zijn en blijven?”

SCHEP RANDVOORWAARDEN

STEL EEN DOEL

DOE VOORONDERZOEK

ONTWERP EEN LES

GEEF DE LES EN OBSERVEER

REFLECTEER EN PAS AAN

GEEF DE LES EN OBSERVEER

REFLECTEER EN DEEL DE UITKOMSTEN

3 DOE VOORONDERZOEK

Binnen Lesson Study gaan we vóór de volgende stap in de cyclus 'Ontwerp les' aan de slag met het vooronderzoek. In deze handreiking hebben we deze stap expliciet toegevoegd aan de cyclus.

Het doel van het vooronderzoek is het verzamelen van relevante informatie die je nodig hebt om het gekozen onderwerp wat beter te begrijpen en ideeën op te doen voor een mogelijk lesontwerp. Je kunt denken aan het lezen van een artikel, een gesprek met een expert binnen of buiten de school of gesprekken met de kinderen in de klas.

De opbrengst van deze stap is inzicht in wat er al bekend is over het doel dat het team gekozen heeft.

PRAKTIJKVOORBEELD

LESSON STUDY OP OBS DE KLEINE DICHTER

Het Lesson Study-team van OBS De Kleine Dichter bestond uit vijf leerkrachten die zichzelf hadden aangemeld, wat zorgde voor motivatie om mee te doen. Het doel was een Plusdoel bij rekenen inzetten om de betrokkenheid van sterke rekenaars te verhogen door ze uit te dagen.

De procesbegeleider zegt over de keuze van het Plusdoel voor rekenen: "We hebben gevraagd naar steentjes in de schoen binnen het jaarplan." Bij deze werkvorm symboliseert het steentje in de schoen iets waar de leerkrachten in het Lesson Study-team al een tijdje mee rondlopen maar waarvan het toch wel heel fijn zou zijn als het opgelost wordt.

Hierdoor ontdekte het Lesson Study-team dat niet iedereen de input van de studiedag meteen kon toepassen. Het team besloot daarom het thema Plusdoelen bij rekenen verder te onderzoeken en te concretiseren.

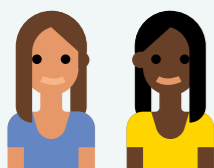
VOORONDERZOEK

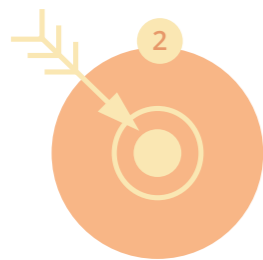
Het Lesson Study-team heeft het vooronderzoek grondig aangepakt en verdeeld onder de leden van het team. Zo heeft het team verschillende bronnen geraadpleegd. Bijvoorbeeld boeken, artikelen gevonden via een online zoekstelsel en de kwaliteitskaart rekenen. Ook kennis die al aanwezig was binnen de school werd benut. Zo bekeek het Lesson Study-team teksten die binnen de school over dit onderwerp zijn geschreven en voerden ze gesprekken met 'knowledgeable others' zoals de rekenspecialist en de IB'er.

Het team benoemt dat het vooronderzoek een gesprek over de inhoud heeft opgeleverd en input waar je op kunt terugvallen tijdens de voorbereiding van je les. Het samen bespreken van bronnen en verkennen wat iedereen in zijn eigen klas doet, was een nieuwe, leerzame ervaring. Tegelijkertijd wordt benoemd dat je om het 'waarom doen we dit' goed te kunnen onderbouwen voldoende tijd moet inplannen. Ook was het vinden van goede onderzoeksliteratuur niet altijd eenvoudig door de slechte toegankelijkheid voor leerkrachten van onderzoeksliteratuur*. Handvatten voor 'waar zoek je' en 'hoe zoek je' zijn wenselijk.

***TIP:** inmiddels is onderzoeksliteratuur toegankelijk gemaakt voor het onderwijs. Als je onderzoeksliteratuur zoekt kun je o.a. terecht op de volgende sites:

Toegang tot wetenschappelijke literatuur | NRO
Didactief | Kennisbundels (didactiefonline.nl)

SCHEP RANDVOORWAARDEN

STEL EEN DOEL

DOE VOORONDERZOEK

ONTWERP EEN LES

GEEF DE LES EN OBSERVEER

REFLECTEER EN PAS AAN

GEEF DE LES EN OBSERVEER

REFLECTEER EN DEEL DE UITKOMSTEN

4 ONTWERP EEN LES

Deze stap in de Lesson Study-cyclus is eigenlijk opgedeeld in twee kleinere stappen.

Ten eerste delen de teamleden hun bevindingen uit het vooronderzoek. Wat zijn we te weten gekomen over het doel? Welke ingrediënten moet deze les zéker bevatten om aan te sluiten bij de leerbehoeften van verschillende leerlingen? Het Lesson Study-team kiest één of twee dingen uit die ze graag eens willen proberen en gaan deze ideeën samen verder uitdenken en uitwerken.

Daarna kiest het team de zogenaamde case leerlingen: twee of drie typen leerlingen waar de observatoren tijdens de observatie gericht naar gaan kijken. Je kunt, afhankelijk van het gekozen doel, denken aan 'heel betrokken', 'gemiddeld betrokken' en 'minder betrokken'. De gekozen leerlingen vertegenwoordigen een grotere groep in de klas.

Het Lesson Study-team neemt vervolgens deze drie leerlingen in gedachten en voorspelt heel concreet welk gedrag iedere leerling tijdens de les zal vertonen. Ook denkt het team na over hoe de les aansluit bij dat gedrag en hoe ander gedrag gestimuleerd kan worden. Dit zorgt ervoor dat je straks, bij de observatie, scherper kan kijken of de les bereikt wat je verwacht had.

De opbrengsten van deze stap zijn een lesplan en een observatieschema met voorspellingen van gedragingen per fase in de les (bijv. instructie, verwerking, nabespreking).

PRAKTIJKVOORBEELD

LESSON STUDY OP OBS WATERRIJK

Het Lesson Study-team bestond uit zes leerkrachten uit verschillende bouwen die samen een professionele leergemeenschap vormden en al eerder onderzoek deden naar het geven van groeigerichte feedback. De keuze voor het onderwerp voor Lesson Study was daarom snel gemaakt. Het team greep deze kans om door middel van Lesson Study het thema groeigerichte feedback verder uit te diepen. De leerkrachten wilden de leerlingen in groep 5 stimuleren om door te zetten.

CASE LEERLINGEN

Het ontwerp van de les sloot aan bij drie typen leerlingen die op hun beurt weer een grotere groep vertegenwoordigden: een leerling die enthousiast is, heel secuur werkt en er helemaal in opgaat, een leerling die direct roept "Ik kan het niet" en moeite heeft om door te zetten, en een leerling die direct aan de slag gaat en snel klaar is, maar weinig kritisch lijkt te zijn en wat slordig werkt. Van tevoren voorspelde het team de gedragingen die ze tijdens de les konden observeren. Kloppen de observaties met hun voorspelde gedragingen? En heeft de ontworpen les dus het verwachte effect?

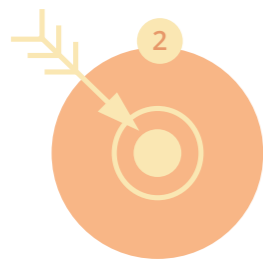
LESONTWERP

Voor het lesontwerp heeft het Lesson Study-team uitgebreid met elkaar gebrainstormd over hoe de les eruit moest komen te zien. Hoe konden ze door groeigerichte feedback de kinderen zó prikkelen om door te zetten? Een leerkracht vertelt over de ontwerpfasen: "Het is echt een heel doordachte les met allemaal professionals.

We hebben allemaal de ervaring en we zijn in de theorie gedoken dus dat is heel gaaf en waardevol."

Het team besloot zich te richten op procestekeningen omdat tekeningen veel gelegenheid bieden voor het geven van feedback. De les werd geïntroduceerd met een lied over een verdwenen fiets. De kinderen maakten drie tekeningen. Voor de eerste tekening kregen ze vijf minuten de tijd om een fiets uit hun hoofd te tekenen. Vervolgens werd er een fiets de klas in gereden en mochten de kinderen deze fiets bekijken en natekenen in tien minuten. Tenslotte mochten ze deze tekening in vijftien minuten tijd nog verfijnen. Tijdens deze oefeningen gaven zowel de kinderen als de leerkracht feedback.

SCHEP RANDVOORWAARDEN

STEL EEN DOEL

DOE VOORONDERZOEK

ONTWERP EEN LES

GEEF DE LES EN OBSERVEER

REFLECTEER EN PAS AAN

GEEF DE LES EN OBSERVEER

REFLECTEER EN DEEL DE UITKOMSTEN

5 GEEF DE LES EN OBSERVEER

Als het lesplan en het observatieschema klaar zijn, is het tijd om de les te gaan geven. Eén leerkracht geeft de les en de rest van het Lesson Study-team observeert de case leerlingen die bij het ontwerpen van de les geselecteerd zijn. Als het Lesson Study-team aan het observeren is, zullen de klassen van deze leerkrachten opgevangen moeten worden. Tips hiervoor lees je bij 'Schep Randvoorwaarden'.

TIPS VOOR DE OBSERVANTEN:

- Zorg dat je een duidelijke kijkvraag hebt. Deze volgt uit het observatieschema en helpt je om gericht te observeren.
- Zorg dat je weet wie je moet observeren en wie de back-up is voor het geval iemand afwezig is.
- Noteer wat je ziet zo veel mogelijk zonder interpretatie (bijv. leerling X kijkt naar buiten, in plaats van leerling X let niet op). Zo heb je nauwkeurige aantekeningen over welk gedrag je precies gezien hebt. Hoe je het gedrag moet interpreteren en wat dat betekent voor je doel kun je dan later met je team bespreken in de stap 'Reflecteer en pas aan'.
- Denk naast de observaties ook aan andere bronnen van informatie die waardevol kunnen zijn. Bijvoorbeeld kladpapier van de leerlingen of een kort interview achteraf.

TIPS VOOR DE LESGEVENDE LEERKRACHT:

- Geef je les alsof de observanten er niet zijn. Daardoor vergeten de kinderen de observanten en laten ze hun natuurlijke gedrag zien.
- Vind je het spannend?
 - > Bedenk dat je met het hele Lesson Study-team hebt nagedacht over het ontwerp van de les. Je mag namens

het team de les uitproberen. Loopt er iets anders dan gepland? Geen probleem! Dat kunnen jullie mooi bespreken tijdens de stap 'Reflecteer en pas aan' in de cyclus.

- > De observanten kijken naar het leren van de leerling en niet naar jouw handelen als leerkracht. Doordat ze hun toegewezen 'case leerling' heel precies volgen, hebben ze hun handen vol. Ook tijdens de stap 'Reflecteer en pas aan' zal de focus op het leren van de leerlingen liggen.

De opbrengst van deze stap is verzamelde informatie over de les in relatie tot jullie doel.

PRAKTIJKVOORBEELD

LESSON STUDY OP KBS JOHANNES

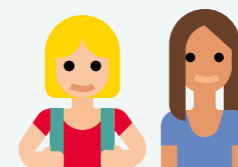
Het Lesson Study-team van KBS Johannes bestond uit vier leerkrachten uit verschillende bouwen. Doordat het Lesson Study-team met collega's uit verschillende bouwen was samengesteld, waren de ideeën en de aangedragen feedback breed en verrijkend. De focus lag op rekenen, omdat het team eerder dat jaar had geconstateerd dat de overgang van groep 2 naar 3 nog extra aandacht nodig had. Op basis van de bevindingen uit het vooronderzoek concludeerde het Lesson Study-team (samen met de leerkrachten uit groep 3) dat het wilde inzetten op het vergroten van de betrokkenheid van kinderen uit groep 2 bij het aanleren van de rekenvaardigheid 'verkort tellen'.

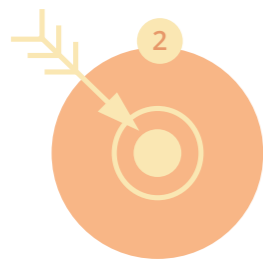
GEEF LES

De eerste les is gegeven door de eigen groepsleerkracht en de tweede les door een andere leerkracht uit het Lesson Study-team. Het Lesson Study-team gaf aan dat het voor een groepsleerkracht ook leerzaam is om in je eigen groep te observeren. Na afloop van de les hebben de leerkrachten met iedere geobserveerde leerling een kort nagesprek gevoerd om te vragen wat ze van de les vonden.

OBSERVEER

Het Lesson Study-team vond het observeren van leerlingen heel waardevol, omdat je echt de tijd hebt om gericht naar een leerling te kijken. Zo vertelt een Lesson Study-teamlid dat een leerling op het eerste oog niet mee leek te doen omdat hij voortdurend om zich heen keek. Toch bleek dat hij wél meedeed, omdat als je als ouder beter keek en luisterde, "1, 2...." hoorde. Bij een andere leerling was vooral het nagesprek heel interessant. Zo benoemt een leerkracht: "Dat was de leerling die we hadden gescreend voor de minste betrokkenheid en van wie we dachten dat hij de meeste hulp van de leerkracht nodig zou hebben. En we zagen ook dat hij er echt moeite mee had. En toch gaf hij aan: "dát vond ik het leukst". Dat was heel verrassend."

SCHEP RANDVOORWAARDEN

STEL EEN DOEL

DOE VOORONDERZOEK

ONTWERP EEN LES

GEEF DE LES EN OBSERVEER

REFLECTEER EN PAS AAN

GEEF DE LES EN OBSERVEER

REFLECTEER EN DEEL DE UITKOMSTEN

6 REFLECTEER EN PAS AAN

In deze stap bespreek je in het team wat je les jullie geleerd heeft over het doel. Het is fijn als eerst de leerkracht die de les gegeven heeft mag reflecteren op hoe de les verlopen is. Daarna delen de observanten hun bevindingen. Deze bevindingen relateert het team aan de literatuur uit het vooronderzoek en aan de voorspellingen uit de lesplanning om de werkzame mechanismen van de elementen van deze les aan het licht te brengen. Op basis van deze reflectie kan de les worden aangepast om het doel nog beter te bereiken. In sommige gevallen kan de les worden aangepast en nogmaals worden uitgevoerd in dezelfde klas maar vaak is het handiger de tweede les uit te voeren in een parallelklas of hem aan te passen voor een ander leerjaar. Het is dan misschien wel lastiger de eerste en de tweede observatie met elkaar te vergelijken omdat de kinderen, en soms zelfs de leeftijden van de kinderen, anders zijn. Let erop dat je je reflectie richt op de werkzame mechanismen. Zo voorkom je dat wat je leert zich te veel richt op individuele leerlingen en kun je brede lessen trekken uit de observatie.

De opbrengst van deze stap is dieper begrip over het leren van je leerlingen en zo nodig een aangescherpt lesplan om het doel nog beter te behalen.

PRAKTIJKVOORBEELD

LESSON STUDY OP DE JOHAN DE WITTSCHOOL

Het Lesson Study-team van de Johan de Wittschool wilde ervoor zorgen dat alle kinderen in groep 1/2 zin hebben om te kiezen voor het werken aan een thema in de werkplaats. Een teamlid benoemt: "Toen dachten we: hoe krijgen we die kinderen zover dat zij ook denken 'Yes wij willen ook meedoen!'."

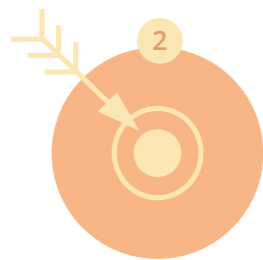
REFLECTEER EN PAS AAN

Het Lesson Study-team geeft aan dat het 'samen ontwerpen van een les' veel heeft opgeleverd voor henzelf en de leerlingen. Een leerkracht uit het Lesson Study-team vertelt: "Daar stop je energie en tijd in en je ziet dat kinderen daar enthousiast van worden en hun motivatie omhooggaat."

Het Lesson Study-team benoemt dat je nog dieper op de inhoud gaat zitten als je samen een les ontwerpt. Het Lesson Study-team heeft in het lesontwerp expliciet aandacht besteed aan verschillen in motivatie van leerlingen: Welk gedrag zien we normaal en welk gedrag willen we zien. Hoe moest de les ingericht worden om dat gedrag naar boven te halen? Hoe kunnen we het voor de kinderen zo aantrekkelijk mogelijk maken?

De procesbegeleider benoemt: "Het heeft ons wel laten inzien dat het op die manier wel werkt. Dus het bijstellen van de les hebben we nauwelijks gedaan."

SCHEP RANDVOORWAARDEN

STEL EEN DOEL

DOE VOORONDERZOEK

ONTWERP EEN LES

GEEF DE LES EN OBSERVEER

REFLECTEER EN PAS AAN

GEEF DE LES EN OBSERVEER

REFLECTEER EN DEEL DE UITKOMSTEN

7 GEEF DE LES EN OBSERVEER (HERHAAL STAP 5)

Als het lesplan en het observatieschema klaar zijn, is het tijd om de les te gaan geven. Eén leerkracht geeft de les en de rest van het Lesson Study-team observeert de case leerlingen die bij het ontwerpen van de les geselecteerd zijn. Als het Lesson Study-team aan het observeren is, zullen de klassen van deze leerkrachten opgevangen moeten worden. Tips hiervoor lees je bij 'Schep Randvoorwaarden'.

TIPS VOOR DE OBSERVANTEN:

- Zorg dat je een duidelijke kijkvraag hebt. Deze volgt uit het observatieschema en helpt je om gericht te observeren.
- Zorg dat je weet wie je moet observeren en wie de back-up is voor het geval iemand afwezig is.
- Noteer wat je ziet zo veel mogelijk zonder interpretatie (bijv. leerling X kijkt naar buiten, in plaats van leerling X let niet op). Zo heb je nauwkeurige aantekeningen over welk gedrag je precies gezien hebt. Hoe je het gedrag moet interpreteren en wat dat betekent voor je doel kun je dan later met je team bespreken in de stap 'Reflecteer en pas aan'.
- Denk naast de observaties ook aan andere bronnen van informatie die waardevol kunnen zijn. Bijvoorbeeld kladpapier van de leerlingen of een kort interview achteraf.

TIPS VOOR DE LESGEVENDE LEERKRACHT:

- Geef je les alsof de observanten er niet zijn. Daardoor vergeten de kinderen de observanten en laten ze hun natuurlijke gedrag zien.
- Vind je het spannend?
 - > Bedenk dat je met het hele Lesson Study-team hebt nagedacht over het ontwerp van de les. Je mag namens

het team de les uitproberen. Loopt er iets anders dan gepland? Geen probleem! Dat kunnen jullie mooi bespreken tijdens de stap 'Reflecteer en pas aan' in de cyclus.

- > De observanten kijken naar het leren van de leerling en niet naar jouw handelen als leerkracht. Doordat ze hun toegewezen 'case leerling' heel precies volgen, hebben ze hun handen vol. Ook tijdens de stap 'Reflecteer en pas aan' zal de focus op het leren van de leerlingen liggen.

De opbrengst van deze stap is verzamelde informatie over de les in relatie tot jullie doel.

PRAKTIJKVOORBEELD

LESSON STUDY OP KBS JOHANNES

Het Lesson Study-team van KBS Johannes bestond uit vier leerkrachten uit verschillende bouwen. Doordat het Lesson Study-team met collega's uit verschillende bouwen was samengesteld, waren de ideeën en de aangedragen feedback breed en verrijkend. De focus lag op rekenen, omdat het team eerder dat jaar had geconstateerd dat de overgang van groep 2 naar 3 nog extra aandacht nodig had. Op basis van de bevindingen uit het vooronderzoek concludeerde het Lesson Study-team (samen met de leerkrachten uit groep 3) dat het wilde inzetten op het vergroten van de betrokkenheid van kinderen uit groep 2 bij het aanleren van de rekenvaardigheid 'verkort tellen'.

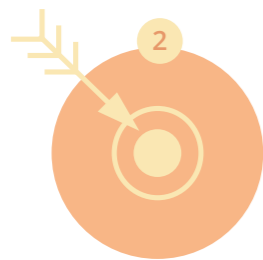
GEEF LES

De eerste les is gegeven door de eigen groepsleerkracht en de tweede les door een andere leerkracht uit het Lesson Study-team. Het Lesson Study-team gaf aan dat het voor een groepsleerkracht ook leerzaam is om in je eigen groep te observeren. Na afloop van de les hebben de leerkrachten met iedere geobserveerde leerling een kort nagesprek gevoerd om te vragen wat ze van de les vonden.

OBSERVEER

Het Lesson Study-team vond het observeren van leerlingen heel waardevol, omdat je echt de tijd hebt om gericht naar een leerling te kijken. Zo vertelt een Lesson Study-teamlid dat een leerling op het eerste oog niet mee leek te doen omdat hij voortdurend om zich heen keek. Toch bleek dat hij wél meedeed, omdat als je als ouder beter keek en luisterde, "1, 2...." hoorde. Bij een andere leerling was vooral het nagesprek heel interessant. Zo benoemt een leerkracht: "Dat was de leerling die we hadden gescreend voor de minste betrokkenheid en van wie we dachten dat hij de meeste hulp van de leerkracht nodig zou hebben. En we zagen ook dat hij er echt moeite mee had. En toch gaf hij aan: "dát vond ik het leukst". Dat was heel verrassend."

SCHEP RANDVOORWAARDEN

STEL EEN DOEL

DOE VOORONDERZOEK

ONTWERP EEN LES

GEEF DE LES EN OBSERVEER

REFLECTEER EN PAS AAN

GEEF DE LES EN OBSERVEER

REFLECTEER EN DEEL DE UITKOMSTEN

8 REFLECTEER EN DEEL DE UITKOMSTEN

Tijdens deze stap bespreek je de gegeven les op dezelfde manier als in de stap 'Reflecteer en pas aan'. Kijk met elkaar in hoeverre je het doel hebt bereikt. Richt je vervolgens op welke mechanismen hieraan hebben bijgedragen. Zie je nog kansen voor verbetering? Bespreek die dan met elkaar en noteer deze punten voor de toekomst.

Daarna zoom je met elkaar uit. Wat hebben jullie tijdens deze cyclus nu geleerd over het leren van de leerlingen binnen deze cyclus en hoe vertaal je dat naar andere lessen? Wat heb je zelf en als team geleerd? Deel de geleerde lessen, dilemma's en successen met elkaar als Lesson Study-team. Denk tot slot met elkaar na over hoe je jullie geleerde kennis kan delen met de rest van het schoolteam, zodat de opgedane kennis niet verloren gaat? Op welke manier? Wat is een geschikt moment? Overleg ook met de schoolleider, zodat die op de hoogte is van de geleerde lessen en jullie kan ondersteunen in de verspreiding van kennis binnen de school.

De opbrengst van deze stap is dat het geleerde ook buiten het Lesson Study-team gedeeld is.

PRAKTIJKVOORBEELD ZEVEN SCHOLEN

Aan het onderzoek waar deze handreiking op gebaseerd is deden zeven scholen mee. Naast dat ze de bevindingen van hun Lesson Study hebben gedeeld in hun eigen school via bijvoorbeeld nieuwsbrieven en studiedagen, hebben de procesbegeleiders op de slotbijeenkomst ook hun bevindingen met elkaar gedeeld. Zo werden inhoudelijke bevindingen over de individuele Lesson Study doelen gedeeld maar ook ideeën over de organisatie en begeleiding van Lesson Study. Wanneer er bijvoorbeeld meerdere scholen uit een bestuur bezig zijn met Lesson Study is het waardevol een dergelijke uitwisseling te organiseren.

WIE IS WIE BIJ LESSON STUDY?

WAT IS LESSON STUDY?

LEES TIPS VAN ANDERE PROCES-BEGELEIDERS

HET LESSON STUDY-TEAM bestaat uit vier tot zes teamleden die begeleid worden door een procesbegeleider. Zij vormen de kern van de Lesson Study.

DE PROCESBEGELEIDER weet hoe het proces gaat lopen en neemt de teamleden in het Lesson Study-team hierin mee door de bijeenkomsten te structureren en het doel van elke bijeenkomst te plaatsen binnen de hele Lesson Study-cyclus. Dit maakt dat tijdens de bijeenkomsten de focus ligt waar deze hoort te liggen, wat de teamleden in staat stelt optimaal te leren over het doel dat zij voor hun Lesson Study gekozen hebben. De procesbegeleider onderhoudt ook goed het contact met de schoolleider om schoolbrede ontwikkeling vorm te geven en de facilitering te regelen.

DE SCHOOLLEIDER heeft een sleutelrol in het faciliteren van Lesson Study op school. Zo was het op de meeste scholen in het onderzoek zo dat de schoolleider Lesson Study introduceerde op school en mensen in het team benaderde voor de rol van procesbegeleider. De schoolleider kijkt ook vaak mee bij het bepalen van het doel van de Lesson Study om te borgen dat het aansluit bij de schooldoelstellingen en visie. Verder is de schoolleider cruciaal in het vrijmaken van de tijd en middelen om de Lesson Study uit te voeren en in de communicatie over Lesson Study naar de rest van het schoolteam.

LEES TIPS VAN ANDERE SCHOOLLEIDERS

DE EXTERNE LS EXPERTISE: Zeker wanneer je Lesson Study voor het eerst gaat proberen in je school is het aan te raden expertise over Lesson Study in huis te halen. In het onderzoek waarop deze handreiking gebaseerd is werden de procesbegeleiders in de school bijvoorbeeld getraind door de onderzoekers (de auteurs van deze handreiking). Ze informeerden ook de schoolleider over wat Lesson Study inhoudt en wat de organisatie ervan in je school met zich meebrengt. Een andere mogelijkheid is dat een externe procesbegeleider de cyclus begeleidt.

EXTERNE LS EXPERTISE

KNOWLEDGEABLE OTHER

LESSON STUDY-TEAM

PROCESBEGELEIDER

LEERKRACHTEN

SCHOOLLEIDER

REST VAN HET SCHOOLTEAM

De teamleden voeren onder begeleiding van een procesbegeleider een Lesson Study-cyclus uit. Het team bestaat uit vier tot zes **LEERKRACHTEN** en kan op verschillende manieren worden samengesteld. Zo kan een team bestaan uit leerkrachten uit dezelfde bouw of hetzelfde leerjaar maar ook teams met leerkrachten uit verschillende bouwen is mogelijk. De samenstelling van het team heeft wel invloed op het doel dat je met je Lesson Study kunt gaan uitdiepen. Je wil namelijk een doel dat voor alle teamleden relevant is zodat iedereen zich betrokken voelt.

DE KNOWLEDGEABLE OTHER is een meerwetende partner die informatie geeft over het onderwerp dat het Lesson Study-team als doel heeft gekozen, feedback geeft op de onderzoeksles en ondersteunt bij de reflectie op de onderzoeksles om zo te zorgen voor dieper leren bij de teamleden. In de traditionele Japanse Lesson Study is dit een hoogleraar van de universiteit. Je kunt echter ook denken aan de specialisten in je eigen school of andere experts in je netwerk. Ook academische leerkrachten kunnen het Lesson Study team voeden met theoretische achtergrond.

DE REST VAN HET SCHOOLTEAM: Alle mensen in de school zijn eigenlijk deelnemer in Lesson Study. Praktisch gezien heeft het Lesson Study-team de rest van het schoolteam nodig om lessen op te vangen wanneer het Lesson Study-team de onderzoeksles gaat observeren. Daarnaast is het belangrijk dat de rest van het schoolteam op de hoogte blijft zodat het geleerde zich verspreidt door de school. De schoolleider heeft hierin een eigen belangrijke rol.

TIPS VAN ANDERE PROCESBEGELEIDERS:

- Procesbegeleiders die Lesson Study op hun eigen school begeleiden ervaren vaak een dubbelrol omdat ze zich onderdeel voelen van het Lesson Study-team maar het ook moeten aansturen. Wees je hiervan bewust en bedenk steeds wat je wilt bereiken en welke rol dan het meest helpend is.
- Zorg dat je heel goed weet uit welke stappen de Lesson Study-cyclus bestaat en wat het doel is van elke stap. Zo overzie je waar je naartoe werkt en kun je het nut van elke stap overdragen aan je Lesson Study-team. Dit zorgt voor structuur en houvast.
- Bewaak niet alleen de inhoud maar ook de tijd van de bijeenkomsten. Een agenda opstellen is hierbij helpend. Zo kun je beter sturen en de voortgang van elke fase bewaken.
- Procesbegeleiders in dit onderzoek vonden een training behulpzaam waarbij je informatie krijgt over Lesson Study, oefent met de vaardigheden die nodig zijn om het proces te begeleiden en uitwisselt met andere procesbegeleiders.

TIPS VAN ANDERE SCHOOLLEIDERS:

- Begin klein met een enthousiaste groep mensen. Zo is de kans op succes het grootst en kan Lesson Study zich langzaam uitbreiden.
- Zorg dat Lesson Study een plek krijgt in school. Bijvoorbeeld door het op te nemen in het jaarplan en de planning.
- Laat het doel vanuit het Lesson Study-team komen maar zorg ook dat het aansluit bij de doelstellingen van de school. Zo werkt het team aan een vraag waar ze ook een antwoord op wil, maar is het proces niet geïsoleerd van andere ontwikkelingen.
- Bespreek met de procesbegeleider welke ruimte er is om Lesson Study uit te voeren. Bijvoorbeeld, hoeveel tijd en geld er beschikbaar is voor bijeenkomsten en de aanschaf van literatuur/materiaal en welke mogelijkheden er zijn om de leerkrachten van het Lesson Study-team te vervangen tijdens de observaties. Ondersteun hier actief bij.
- Zorg dat je op gezette tijden in het jaar momenten inplant om kennis te delen. Zo verspreidt de kennis die het Lesson Study-team opdoet zich binnen de school. Wanneer dit niet wordt ingepland schiet het er snel bij in.

OVER DE AUTEURS

DR. WILLEMIJN SCHOT: Willemijn Schot is onderwijskundig adviseur, trainer en onderzoeker bij Onderwijsadvies & Training (O&T), Universiteit Utrecht. Ze was projectleider van het onderzoek waar deze handreiking op gebaseerd is, begeleidt Lesson Study-cycli, leidt procesbegeleiders op en begeleidt scholen bij het vormgeven van teamleren, waaronder Lesson Study, op hun school. Willemijn schreef eerder mee aan de onderzoeksrapportage van het huidige onderzoek en aan het boek Lesson Study bij W&T: De rijke context van wetenschap en technologie.

DRS. MEINOU VAN DIJK: Meinou was ten tijde van het onderzoek werkzaam bij SPO Utrecht als basisschooldirecteur. Ze was projectmedewerker en met name gericht op het schrijven van de handleiding. Inmiddels is ze beleidsmedewerker onderwijs en kwaliteit en bestuursondersteuner bij Kalisto Boeiend Basis-onderwijs in Woerden.

KARIN VAN LOOK MSC is onderwijskundig adviseur, trainer en onderzoeker bij Onderwijsadvies & Training (O&T), Universiteit Utrecht. Ze was onderzoeker binnen het onderzoek waar deze handreiking op is gebaseerd, begeleidt Lesson Study-cycli op scholen en ondersteunt leraren die ook op andere manieren onderzoek doen naar hun eigen lespraktijk.

MEER WETEN?

Ons uitgebreide onderzoeksrapport leest u hier:

[Eindrapport Lesson Study PO.pdf \(uu.nl\)](#) .

Voor vragen over opleidingsmogelijkheden of het begeleiden van Lesson Study-cycli op uw school kunt u mailen naar onderwijsadviesentraining@uu.nl

Deze handreiking is tot stand gekomen naar aanleiding van onderzoek met projectnummer 40.5.18500.012 en is gefinancierd door het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek.

Copyright © 2021

Auteurs: Willemijn Schot, Meinou van Dijk en Karin van Look

Jaar van uitgave: 2021

Vormgeving: www.taluut.nl

